

L'entorn de l'Hospital, cruïlla de dos mons

per
Narcís - Jordi Aragó

L'edifici tricentenari de l'Hospital de Santa Caterina ha aglutinat i aglutina al seu entorn un petit món carregat d'història i de significació ciutadana. Això que avui és una estranya i sorollosa avinguda, un carrer que porta insòlitàment el nom de dues places, havia estat en altre temps un silenciós reducte dotat d'una forta personalitat. A través de dos carrers estrets, farcits de petites botigues i d'obradors d'oficis tradicionals, hom passava de la riba esquerra de l'Onyar fins a la plaça de l'Hospital i d'allà al límit obligat de la muralla, situada a la ratlla del que avui és la Gran Via.

EL PASSEIG DE LA MURALLA

Cal retrocedir a la segona meitat del segle passat per a viure els darrers anys d'existència d'aquesta muralla que, desprovista ja de tota utilitat defensiva, s'havia convertit en un passeig elevat. Passeig d'hivern per excel·lència, els vells anaven a donar-hi el tomb, els infants pujaven a jugar-hi i els convalescents hi prenien el sol de les primeres sortides. Per la banda d'enfora, hom podia respirar l'aire pur i lliure del camp i de les hortes, que començaven al peu mateix del mur i s'estenien per la plana fins a l'infinit. Per la banda de dins, i amb el teló de fons de la ciutat monumental, s'obria una panoràmica de les naus de les primeres fàbriques gironines. En poc temps havia sorgit entre l'Onyar i la muralla un atapeït món industrial que comprenia uns quants molins, filatures de cotó, fàbriques de paper i una foneria.

Aquest passeig elevat, que s'allargava en una longitud de 450 metres, tenia dos punts d'acces: la plaça de Sant Agustí i la plaça de l'Hospital. La primera rampa es trobava justament on ara hi ha el cinema Gran Via. La segona partia de l'espai existent entre els dos edificis imposants de l'Hospital i de l'Hospici, únics immobles de valor artístic que hi havia a l'altra banda de l'Onyar. En aquest punt era on el passeig resultava més silenciós i discret. Com recorda Joan Vinyas i Comas, el lloc era ocupat per «uns corders que d'anys i panys hi treballaven, aprofitant l'ombra d'una vella acàcia sota la qual constituïen el dipòsit dels seus estris i les seves provisions».

LA PLAÇA EN ENTREDIT

La muralla, doncs, era un dels límits de la plaça de l'Hospital. Els dos edificis nobles s'alçaven perpendiculars a ella, mentre que, a l'altra banda, una filera de cases paral·lela completava el quadrilàter. La supressió de la muralla va deixar al descobert un dels flancs i va connectar l'indret amb la Gran Via, carretera de forta circulació que esdevindria aviat una de les

Plaça de l'Hospital, any 1925.

principals artèries ciutadanes. Amb tot, la plaça encara restava recollida com un petit oasi urbà poblat d'arbres amables, una mínima illa de silenci entorn dels dos casals que pel seu destí havien de romandre allunyats del brogit.

Aquest caràcter va mantenir-se fins fa ben pocs anys, i la plaça va ser sovint escenari de mercats i de fires. La del llibre que s'hi va instal·lar l'any 1966 fou la darrera que va gaudir de la vella estructura del recinte. A les seves parades, Josep Pla va signar-hi exemplars del primer volum —tot just aparegut— de les seves *Obres Completes*, i s'hi va presentar al públic un llibre acabat d'editar que esdevindria famós: «Cinc poetes de Girona».

Ja aleshores, però, s'havien endegat els projectes d'ordenació de la zona que modificarien la seva configuració. Les cases existents entre els carrers del Pavo i de Canaders serien enderrocades, i deixarien obert l'espai que fou designat oficialment com a Plaça de Pompeu Fabra. Era evident, per tant, que es volien crear dues places separades per un cos edificat, per-

què la filera de cases havia de ser substituïda per un nou bloc, destinat a donar acollida als *Col·legis Professionals gironins*. Hom va convocar un concurs de projectes i se'n va premiar un que, tot i ser de línies modernes, intentava harmonitzar amb el caire del conjunt.

UNA CONTESTACIÓ CIUTADANA

L'any 1968, enderrocades les cases, foren abatuts tots els arbres que feien de la plaça un veritable recés i que havien donat ombra a tants i tants gironins. La tala, com era costum de l'època, fou feta gairebé amb nocturnitat, sense cap mena d'advertiment previ, i les dues publicacions locals, «Los Sitios» i «Presència», que aleshores difícilment coincidien en llurs opinions, van fer ressonar una veu unànime contra l'arboricidi. El ponent de Cultura de l'Ajuntament, doctor Joan Tibau, no es va poder estar de dir que aquells arbres eren molt vells i «feien nosa» i que, al capdavant, ja se n'h:

- Avinguda Pompeu Fabra.

plantarien d'altres. En canvi, gironins significats com Miquel Oliva i Enric Mirambell sostingueren públicament que es podia haver urbanitzat la zona sense tallar els arbres. L'artista Carles Vivó va entonar aquesta sarcàstica elegia per la plaça de l'Hospital: «Ara, l'única plaça amb gràcia i caràcter de la Girona Nova haurà mort estúpida. Posats a fer, per què no tiren a terra l'Hospici i en el seu lloc hi posen un garatge? Seria tan pràctic, tan útil, tan eficaç!».

La contestació passaria després dels arbres a les pedres. Del nou immoble projectat els gironins començaren a dir-ne «el tap», de la mateixa manera que ja coneixien com «el bolet» l'inqualificable gratacels alçat un xic més enllà. Els partidaris del «tap» invocaven la conveniència de restituir al conjunt urbà les dues places perdudes. Però, amb ganes de donar també la raó als defensors de l'avinguda, algú va preveure que l'edifici nou tingués al mig un gran arc per al pas dels vehicles. Solució salomònica que no podia fer contents ni als uns ni als altres: l'avinguda s'estrenyiria inoportunament i les places no serien preservades del trànsit.

SIGNE DE CONTRADICCIO

Enmig d'aquest clima polèmic fou col·locada, l'any 1971, la primera pedra de la seu col·legial. Davant l'astorament de l'alcalde i de les autoritats, l'artista Josep Tarrés va boicotejar la cerimònia tot precipitant a la fossa la pedra que penjava a punt de ser beneïda. En unes paraules breus, aviat interrompudes, va tenir temps d'explicar que el gest significava el desig del poble de deixar les coses com estaven. Tarrés fou multat governativament, i el batlle Bonet va assegurar que l'edifici era «legalment inatacable», però de seguida varen començar els plets. El primer el va plantejar la Diputació, i les obres foren suspeses per ordre judicial. Els Col·legis es feren forts en la seva pretensió de construir l'edifici, i el cas va anar de jutjat durant una pila d'anys. Després, alguns col·legis es retirarien, i la Caixa d'Estalvis Provincial compraria la part d'uns altres, fins a convertir-se en el principal copropietari del solar, amb el disseny d'impedir la construcció. Finalment, l'Ajuntament ha adquirit aquell terreny i l'edifici no s'alçarà mai més.

Qui tenia raó? Quina era la solució més afortunada? Es tractava de la quadratura del cercle en matèria urbanística? Potser no ho sabrem mai, però aquest episodi rocambollesc —que algun dia caldrà explicar tot sencer— constitueix un capítol significatiu de les contradiccions polítiques ciutadanes dels darrers deu anys de la dictadura.

UNA COLUMNA COM A SIMBOL

L'evocació de l'entorn de l'Hospital pot completar-se encara en una altra direcció. L'any 1868, com a conseqüència del triomf de «La Gloriosa», es formà a Girona la Junta Revolucionària que va proclamar les llibertats constitucionals, va establir el sufragi universal i va abolir la pena de mort. La breu actuació —tan ben estudiada per Joaquim Nadal— d'aquells demòcrates gironins, en comunió amb els de la resta de l'Estat, va cristallitzar en l'elecció de les Corts que aprovarien el nou text constitucional el dia 6 de juny del 1869.

En memòria de la nova Constitució fou erigida a la plaça de la Independència una columna

toscana, estriada, que portava com a única llegenda la data històrica. Quan, l'any 1894, va inaugurar-se el monument a Alvarez de Castro, la columna va ser traslladada a la plaça de l'Hospital. I és allà on va assolir tot el seu sentit, perquè aquella Junta de Girona, en el moment de la seva obligada dissolució, i com a record perdurable de la revolució sostinguda, havia decretat l'enderrocament de la muralla de Girona, i aquest havia començat justament per la plaça de l'Hospital. L'indret esdevenia, doncs, una mena de cruïlla entre el passat i el futur, entre la Girona vella i la ciutat moderna.

Tot i la seva clara significació, ningú no va tocar la columna l'any 1939, potser per la seva mateixa discreció commemorativa, i va romandre al bell mig de la plaça. En ser oberta l'avinguda, fou posada a un cantó, i encara es dibuixa, esvelta, arran de la façana de l'antic Hospici, avui convertit en Casa de Cultura. No sabriem pas renunciar al simbolisme d'aquesta fita que continua dempeus, malgrat els entrebancs, al cap de més de cent anys. Des de la plaça que va viure un canvi d'època, la columna de la Constitució és com un dit de pedra que assenyala el camí del progrés en la llibertat.

Monument a la Constitució del 1869.